PYÖRÄILYKUNTIEN VERKOSTO

Eduskunta
Tulevaisuusvaliokunta

22.1.2019

Asiantuntijalausunto Valtioneuvoston liikuntapoliittisesta selonteosta

Pyöräilykuntien verkosto ry kiittää Tulevaisuusvaliokuntaa mahdollisuudesta asiantuntijalausunnon antamiseen.

Yleistä

Selonteossa on esitetty kaksi keskeistä kehityssuuntaa, johon tässä lausunnossa kiinnitetään erityistä huomiota: fyysinen kokonaisaktiivisuus (sekä liikunnan harrastaminen että arkiliikkuminen) on yhteiskunnassa vähentynyt kaikissa ikäryhmissä ja merkittävästi myös lasten ja nuorten keskuudessa. Toinen keskeinen trendi on, että organisoituneen liikunnan osuus on vähentymässä ja omatoimisen liikkumisen osuus lisääntymässä erityisesti aikuisten ja ikääntyneen väestön osalta.

Nämä muutokset ihmisten liikkumisessa tarkoittavat, että liikunta ja liikunnan lisääminen tulee nähdä laajana kokonaisuutena, josta perinteinen organisoitu liikunta (seuratoiminta, koululiikunta) muodostaa ainoastaan osan. Arjen aktivoimiseksi tarvitaan ensisijaisesti arkiliikuntaa tukevia olosuhteita.

Arkiliikunnan lisääminen onkin kaikkein keskeisin keino, jolla suomalaisten kasvava liikkumattomuusongelma voidaan ratkaista eri ikäryhmien keskuudessa. Tähän johtopäätökseen ovat tulleet liikunnan johtavat asiantuntijat Suomessa jo 90-luvulta lähtien (mm. emeritusprofessori Ilkka Vuori), eli niin kauan kuin terveyttä edistävästä liikunnasta on ylipäätään puhuttu.

Kävely ja pyöräily ovat niitä arjen kulkutapoja, joiden osuutta kasvattamalla liikunnan myönteisiä kansanterveysvaikutuksia voidaan kaikkein tasapuolisimmin ja kustannustehokkaimmin lisätä. Tutkimustulokset sekä liikunnan että liikkumisen ja liikenteen sektoreilta puoltavat vahvasti kävelyn ja pyöräilyn lisäämistä ja potentiaalia kansanterveyden ja päästövähennystavoitteiden näkökulmasta.

Kävelyn ja pyöräilyn lisäämisen potentiaali koskee hyvin erilaisia matkoja, kuten työmatkoja, koulu- ja varhaiskasvatusmatkoja, opiskelumatkoja, ostos- ja asiointimatkoja sekä harrastusmatkoja. Valtava osa suomalaisten tekemistä automatkoista on lyhyitä, uusimman henkilöliikennetutkimuksen (HLT 2016) mukaan jo 3 kilometrin matkoista yli puolet kuljetaan henkilöautolla. Kaupungistuminen jatkuu ja yhdyskuntarakennetta tiivistetään kaikilla kaupunkiseuduilla. Tämä kehityssuunta lisää kävelyn ja pyöräilyn potentiaalia entisestään arjen aktiivisena kulkutapana ja vaihtoehtona henkilöautolle.

Pyöräilykuntien verkosto näkee ratkaisun liikkumisen vähenemiseen Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tavoin: kävelyn ja pyöräilyn lisääminen arjen kulkutapoina on kestävä ratkaisu vähenevän liikkumisen trendin taittamiseksi. Henkilöautomatkojen korvaaminen joukkoliikenteen, pyöräilyn ja kävelyn yhdistelmillä on mahdollista kaikille ikäryhmille ja sitä tulisi tukea laaja-alaisesti. Tämä tarkoittaa kävelyn ja pyöräilyn olosuhteiden kehittämistä ja fyysisesti aktiivisia kulkumuotoja suosivaa yhdyskuntarakennetta.

Ehdotukset toimenpiteiden ja tavoitteiden täydentämiseksi

Selonteossa ei oteta riittävästi huomioon sitä, että arkiliikunta ja sen tukeminen olosuhteita kehittämällä on perinteistä seura- ja kilpailutoimintaa merkittävämmässä roolissa kansalaisten aktiivisuuden lisäämisessä. Selontekoa vinouttaa jo se, että verkkokuulemiseen osallistuneista merkittävä osa täyttää ikäryhmilleen määritellyt liikuntasuositukset – näin myös ehdotetut toimenpiteet liikunnan lisäämiseksi (esim. koululiikunnan lisääminen ja liikuntapaikkarakentaminen) saattavat olla perinteisempiä kuin muutokset edellyttäisivät. Arkiliikkumiseen (ennen muuta kävelyyn ja pyöräilyyn) kannustavan ilmapiirin ja toimintakulttuurin luominen varhaiskasvatukseen, peruskouluun ja toiselle asteelle voi olla merkittävämpää kuin uusien liikuntakerhojen perustaminen tai liikuntatuntien lisääminen. Myös eriarvoistumisen ja liikunnan polarisoitumisen näkökulmasta tällä on merkitystä.

Lasten ja nuorten liikkuminen on vähentynyt merkittävästi. Tutkimuskatsaus liikuntapoliittisen selonteon tausta-aineistoksi (Itkonen et al. 2018) tukee havaintoa, mutta sitä ei ole riittävästi otettu huomioon selonteossa. Liikkumisen vähentymisen syitä (esim. 8-luokkalaisten haluttomuus käyttää pyöräilykypärää, vanhempien tarjoamat autokyydit) löytyy tutkimusraportista, mutta niitä ei ole huomioitu toimenpide-ehdotuksissa.

Selonteossa toimenpiteinä lasten ja nuorten liikunnan lisäämiseksi ehdotetaan ensisijaisesti koululiikunnan lisäämistä. Ehdotus on sinänsä ymmärrettävä, sillä koulunpäivän aikana tavoitetaan suurempi osa ikäluokasta kuin vapaa-ajalla. Toisaalta koululiikunnan pitäisi muuttua merkittävästi, jotta sillä olisi toivottu vaikutus. Huonot kokemukset koululiikunnasta ovat yksi syy vältellä liikuntaa myös kouluajan jälkeen.

Pelkkä koululiikunnan lisääminen ei lisää kokonaisaktiivisuutta tarpeeksi. Niinäkin päivinä, jolloin lukujärjestyksessä on koululiikuntaa, oppilaat saavat ainoastaan puolet suosituksen mukaisesta fyysisestä aktiivisuudesta koulun liikuntatunnilla. Omin voimin kävellen tai pyöräillen kuljetut koulumatkat riittäisivät täydentämään liikuntatuntien tai muun koulupäivän aikaisen liikunnan osuutta.

Omaehtoinen liikkuminen ja liikunta ovat yleisimmät liikunnan muodot, joten niihin tulisi panostaa selvästi enemmän ohjatun toiminnan sijaan. Myös liikunnan motiiveissa painottuvat muut kuin kilpaurheilulliset seikat. Nykyiset liikuntapolitiikan ja kansallisten liikunnan kattojärjestöjen toimet keskittyvät edelleen liikaa kilpaurheiluun, kun lasten ja nuorten halu ja mahdollisuudet suuntautuvat enenevässä määrin päinvastaiseen.

Selonteossa esitettyihin tavoitteisiin tulisi kaikissa ikäryhmissä lisätä arkimatkojen aktiivisuus. Myös Liikkuva koulu, Liikkuva varhaiskasvatus ja Liikkuva opiskelu -ohjelmiin tulisi jatkossa sisällyttää vahvaa viestiä ja konkreettisia toimenpiteitä päiväkoti-, koulu- ja opiskelumatkojen omin voimin kulkemisen lisäämiseksi. Selonteossa esille nostetut työmatkaliikunnan toimenpiteet (sujuvat ja turvalliset kävely- ja pyöräreitit, pyöräpysäköinti) tulisikin ulottaa varhaiskasvatukseen, kouluun ja opiskeluun sekä toisella asteella että korkeakouluissa.

Selonteossa on esitetty, että liikuntapaikkarakentaminen suunniteltaisiin vuorovaikutuksessa liikennesuunnittelun kanssa, jotta jo kaavoitusvaiheessa varmistetaan liikuntapaikkojen saavutettavuus. Tähän voi vielä lisätä, että saavutettavuudessa on ensisijaisen tärkeää varmistaa kävely- ja pyöräilyreittien sujuvuus ja turvallisuus, jotta lapset ja nuoret pääsevät kulkemaan liikuntapaikoille omin voimin. Vanhempien ja huoltajien lasta liikuntaan kannustavien tekojen kärkipäässä pitäisi olla se, että henkilöautolla kuljettamisen sijaan kuljetaan yhdessä pyörällä, kävellen tai julkisilla.

Pyöräilykuntien verkosto kannattaa voimakkaasti toimenpide-ehdotusta ”jokaisen kunnan tulee laatia liikuntaolosuhteiden nykytilan analyysi, jossa otetaan huomioon myös kävely- ja pyörätieverkoston kehittäminen sekä luontoliikunnan mahdollisuudet” (s. 31).

Muita huomioita

Liikuntapoliittiseen selonteon tavoitteita tukevat vahvasti valtioneuvoston periaatepäätös kävelyn ja pyöräilyn edistämisestä 22.3.2018 sekä sen tavoitteiden saavuttamiseksi laadittu Kävelyn ja pyöräilyn edistämisohjelma, jossa yksilöidään 31 eri toimenpidettä kävelyn ja pyöräilyn edistämiseksi. Ohjelman toteuttaminen on korostetun poikkihallinnollista ja sama periaate tulisi näkyä myös liikunnan edistämisessä ja käsillä olevan selonteon toimenpiteiden toteuttamisessa. Selonteossa esitetyt tavoitteet on mahdollista saavuttaa vain eri hallinnonalojen tiiviimmän yhteistyön kautta valtakunnallisella, alueellisella ja kuntien tasolla. Pyöräilykuntien verkosto on mielellään apuna poikkihallinnollisten toimintatapojen edistämiseksi erityisesti kuntatasolla.

Helsingissä 22.1.2019

Pyöräilykuntien verkosto ry:n puolesta,

Matti Hirvonen
toiminnanjohtaja

Sanna Ojajärvi
kehittämispäällikkö

Lisätietoja:

Matti Hirvonen
toiminnanjohtaja
Pyöräilykuntien verkosto ry

Iso Roobertinkatu 3-5 A 22
00120 Helsinki
p. 040 419 4555
matti.hirvonen@poljin.fi